

RUST
PLAATSEN
OVERIJSEL

**BOEKJE OVER:
OUDE BEGRAAFPLAATS
DIEPENHEIM**

www.rustplaatsen.nl

Oude begraafplaats Diepenheim en omgeving

Wanneer Diepenheim is ontstaan en wanneer deze nederzetting stadsrechten heeft gekregen is onbekend. De naam Diepenheim wordt op twee manieren verklaard. Volgens sommige historici betekent de naam eenvoudig 'laag gelegen heim of woonplaats', anderen menen dat Diepenheim niet meer en niet minder dan 'woonstede van ene Thiëpo of Dippo' betekent. Het ontstaan van de huidige nederzetting, die gerekend wordt tot de acht steden van Twente, heeft vermoedelijk in drie en vrijwel zeker in twee fasen plaatsgevonden. Doorslaggevende vestigingsplaatsfactoren waren steeds natuurlijke omstandigheden die het bouwen van een versterking mogelijk maakten. Twee belangrijke riviertjes waren van levensbelang voor Diepenveen: de Scheepbeek en de Regge.

Huis Diepenheim: een belangrijke spil in de geschiedenis van de streek waarin de algemene begraafplaatsen van Diepenheim een plek kregen.

< Oude begraafplaats Diepenheim
op de kaart uit ca 1900

De Schipbeek kon eertijds op een aantal plaatsen (bij Deventer, Diepenheim en Haaksbergen) overgestoken worden. Voor het ontstaan van Diepenheim was de oversteekplaats bij de Nieuwe Sluis van belang. Iets ten noorden hiervan stond volgens overlevering bij boerderij De Horde aan de Diepenheimer Molenbeek vroeger een burcht, waarvan in 1880 nog enkele muurresten aanwezig waren. Iets noordelijker is in de Middeleeuwen bij een nieuw kasteel, eveneens aan de Diepenheimer Molenbeek, de tweede nederzetting ontstaan. De nieuwe nederzetting groeide daar uit tot een klein gehucht met de bij het kasteel behorende watermolen (de korenwatermolen van Diepenheim) als middelpunt. Het castrum of versterkte huis is na verwoesting door troepen van de bisschop van Münster in 1177 niet weer op dezelfde plaats herbouwd, maar op een horst midden in het lage moerassige veengebied ten westen van de huidige nederzetting. Op de plaats waar het castrum bij de watermolen heeft gestaan, is de boerderij Nijhof (Nieuwe Hof) gebouwd. De boerderij wordt voor het eerst genoemd in 1330/1331 als de bisschop van Utrecht de heerlijkheid (het gebied van een heer) Diepenheim koopt waarbij ook 'den Meynhof de leghet bider molen to Dyepenheim' vermeld wordt. Dat de boerderij Nijhof op de plaats ligt waar vroeger een kasteel stond, blijkt onder meer ook uit de relatie tussen de heerlijkheid, de molen en de omliggende boerderijen. Erve Nijhof had net als het kasteel van Diepenheim het recht van vrijmalen en voormalen. Dat wil zeggen dat Nijhof altijd voorrang kreeg bij het malen. Nijhof moest tevens helpen bij het ophalen van nieuwe molenstenen en het waterpeil in de gaten houden als de molenaar afwezig was. Iets oostelijk van het kasteel ontstond het landelijke kasteelstadje Diepenheim met naast agrariërs hoofdzakelijk neringdoenden, ambachtlieden en arbeiders die op de omliggende landgoederen werkten. In de Middenstraat woonden veel thuiswevers. De belangrijkste afnemer was de textielfabriek Ten Hoopen in Neede. In Diepenheim was alleen een calicotweverij (calicot is met de schietspoel vervaardigde katoenen stof) gevestigd. In 1857 werkten er 38 arbeiders. Zolang spinnen en weven nog hand- en thuisarbeid was, ging het goed met de nijverheid in Diepenheim, maar toen na 1852 de één na de andere grote stoomweverij in omliggende plaatsen verrees, was het met de textielindustrie in het kasteelstadje snel gedaan. Veel arbeiders trokken naar het dichtstbijzijnde textielstadje Goor, waar de grootschalige, gemechaniseerde productie van textiel wel van de grond was gekomen.

Laatste rustplaats inwoners van kasteelstadje.

Alleen een hek in een heg aan de Odammerweg vlakbij Huis te Diepenheim en het Warmelo verradt de aanwezigheid van de oude algemene begraafplaats van het Twentse Diepenheim. Net als op vele andere oude begraafplaatsen is ook hier een grafmonument in de vorm van een afgebroken zuil te vinden. Deze staat symbool voor de eindigheid van het leven. Blikvangers op de begraafplaats zijn drie uit de kluiten gewassen coniferen. Het grootste graf is van de adellijke familie Schimmelpenninck. Leden van die familie spelen van oudsher een belangrijke rol in de landelijke en regionale politiek.

De Oude Algemene Begraafplaats en de Nieuwe Algemene Begraafplaats van Diepenheim op de kadastrale minuutplan van 1832.

De Oude Algemene Begraafplaats uit 1876 staat duidelijk aangegeven op de topografische kaart uit 1900.

De bebouwing van Diepenheim beperkte zich toen nog grotendeels tot het gebied binnen de oude grachten. Hoewel er niet als zodanig op aangegeven geeft de kadastrale minuutplan uit 1832 samen met de bijbehorende tabellen van wie wat was prachtige bijzonderheden over de ligging van de Oude Algemene Begraafplaats. De dodenakker werd aangelegd op een stuk bouwland van Baron

Lodewijk Arend Sloet in het zogenoemde Odammer Blok. Lodewijk Arend was geboren (1786) op landgoed Warmelo en stierf op landgoed Diepenheim. De huizen van beide landgoederen zijn op de kadastrale minuutplan prachtig ingetekend. De Oude Algemene Begraafplaats lag er tussenin. Op de kaart uit 1832 staat ook het perceel bouwland waarop later de Nieuwe Algemene Begraafplaats werd aangelegd. Dit stuk grond met kadastraal nummer 537 was ook van een Sloet, namelijk Floris Willem. Hij was onder meer lid van de Eerste Kamer. De familie Sloet en ook de Bentincks speelden een belangrijke rol in het bestuur van de Provincie Overijssel. Opvallend in de streek tussen de beide genoemde huizen is het stelsel van rechte sloten. Het gaat hier om vloeiveiden. Water uit de nabij gelegen Regge werd via een groot aantal waterlopen door en over het gebied geleid met het doel dit niet te laten verdrogen en wat de vruchtbaarheid betreft op peil te houden. Het water uit de Regge zat vol met natuurlijke meststoffen. Totdat in de loop van de twintigste eeuw kunstmest op grote schaal werd toegepast, was het bevloeien van weilanden met water uit riviertjes en beken de manier om goed gras en hooi te krijgen, jaar in jaar uit.

In tegenstelling tot wat tegenwoordig algemeen gebruikelijk is, werden de graven op de begraafplaatsen vroeger niet geruimd. Wanneer een begraafplaats vol was, dan werd er gewoon een nieuwe aangelegd. Diepenheim is daarvan een mooi voorbeeld. Ruim dertig jaar was de Oude Algemene Begraafplaats aan de Odammerweg in gebruik, toen alle beschikbare ruimte was uitgegeven. De toenmalige zelfstandige gemeente Diepenheim kocht in de jaren tien van de twintigste eeuw opnieuw een stuk grond aan voor een nieuwe dodenakker. Deze Nieuwe Algeme-

ne Begraafplaats bevindt zich op slechts een steenworp afstand van de oude iets zuidelijker aan de Odammerweg. De nieuwe is anno 2012 ongeveer half vol, zodat deze nog wel een poosje meekan.

Diepenheim op een kaart uit ca 1650. Schipbeek en Regge zijn er duidelijk op te zien.

Op de Oude Algemene Begraafplaats vallen twee bijzonderheden op. In de eerste plaats is dat de grote leegte. Slechts hier en daar bevinden zich stenen grafmonumenten. Dat wil niet zeggen, dat er zich maar enkele graven bevinden. Alleen zij die het zich konden veroorloven, tooiden hun graven met stenen zerken en andere meer duurzame ornamenten. Zij die dat niet konden, kregen vaak een houten zerk. Deze veel minder duurzame monumenten verdwenen in de loop van de tijd onder invloed van weer en wind. In de open plekken op de begraafplaats liggen de minder bedeelde overleden burgers van Diepenheim begraven. Bijzondere blikvangers zijn ook enkele flink uit de kluiten gewassen coniferen. Tijdens de restauratie die in de tweede helft van 2012 is uitgevoerd in het kader van het door RIBO geïnitieerde project 'Historische begraafplaatsen in cultuur-toeristisch perspectief' kreeg de bijzondere flora extra aandacht.

Onderhoud van begraafplaats en graven is zeker niet nieuw. Nabestaanden en eigenaren van de begraafplaatsen zorgden vroeger daar normaal gesproken samen voor. Zo gaf het gemeentebestuur van Diepenheim op 2 april 1932 opdracht voor het beplanten van zowel de oude als de nieuwe algemene begraafplaats aan de Odammerweg: 21 Thuya Lawsonia van ongeveer 1,5 m hoogte en 'goed kluit houdende', diverse groenblijvende heesters 'van zeer goede vaste kluiten voorzien' en andere. Kwaliteit stond blijkbaar voorop. Het onderhoud van afzonderlijke graven konden nabestaanden indien gewenst uitbesteden aan de gemeente tegen van te voren afgesproken vergoedingen. De beheerder van de begraafplaats nam het in de oorlogsjaren blijkbaar niet zo nauw met zijn werk. Zo werd hij in 1943 bij de burgemeester op het matje geroepen vanwege het verwaarlozen van zijn taak. Vanuit Leeuwarden waren klachten gekomen over de matige staat van onderhoud van een van de graven. De burgemeester verontschuldigde zich persoonlijk middels een brief aan de nabestaanden uit Leeuwarden die hadden geklaagd: 'In antwoord op Uw brief d.d. 4 januari 1943 deel ik U mede, dat ik de betrokken beambte nader geïnstrueerd heb om zijn gemaakte verzuim te herstellen en om herhaling daarvan in de toekomst te voorkomen'. Plaatjes van voor en na de opknapbeurt.

Plaatjes van voor en na de restauratie

Hieronder staan 7 bijzondere plekken op de begraafplaats. De kaart achterin het boekje laat zien waar deze liggen. Loop gerust van de ene naar de andere bijzonder plek, maar wel met respect voor de plek.

1. Gestorven in den vreemde

Voor verreweg het grootste gedeelte van de bevolking van Diepenheim was zeker tot de Tweede Wereldoorlog de wereld niet veel groter dan het eigen dorp en de directe omgeving. Kwam men van elders, bijvoorbeeld door trouwen, dan werd de geboorteplaats meestal duidelijk vermeld op grafstenen. Dat gebeurde ook wanneer men naar elders vertrok, maar wel werd begraven op het kerkhof van de geboorteplaats. Een mooi voorbeeld hiervan is het graf van Dr. J.H. Groenendal. Deze Diepenheimer van geboorte stierf in **Chicago**.

2. Superconiferen

Drie machtige **coniferen** domineren het groene karakter van de Oude algemene begraafplaats van Diepenheim. Deze altijd groenblijvende heesters symboliseren het 'eeuwige leven'. Het zijn ook gemakkelijke groenelementen, in die zin dat ze snel groeien en wel vrijwel op alle soorten ondergrond. Vanwege hun omvang stelt de gemeente Hof van Twente alles in het werk ze in goede conditie en zo-doende als beeldbepalende elementen te behouden.

3. Grafkelder Schimmelpenninck

In Diepenheim en omgeving bevinden veel adellijke landgoederen en -huizen. Eén daarvan is het goed Nijenhuis, waar de familie Schimmelpenninck al eeuwen de scepter zwaait. Diverse leden van deze familie speelden door de eeuwen heen belangrijke rollen in de provinciale en landsregering. Zo werd het Nijenhuis in de Franse Tijd bewoond door de laatste raads-pensionaris van de Republiek, Rutger Jan Schimmelpenninck. Hoewel de bewoners van het Nijenhuis beschikken over een eigen begraafplaats op het landgoed, liggen in het midden van de Oude Algemene Begraafplaats van Diepenheim ook enkele Schimmelpennincks begraven. Het gaat hier om de enige grafkelder op deze begraafplaats. Alle hier begraven personen droegen adellijke titels: **graaf**, **gravin** en **baron**.

4. Dubbelzijdig printen

Op de begraafplaats staan twee grafstenen met teksten op de voor- en achterzijde. Dubbelzijdig printen 'avant la lettre' zogenoemd. In het graf liggen verschillende leden van de familie Baneman uit Diepenheim. Van Hendrik Johannes Baneman wordt het beroep gemeld: '**Hoofd der School te Hengevelde**'.

5. Graven van de armen en naamlozen

Had je vroeger weinig te makken en/of geen opvallend beroep dan kreeg jouw laatste rustplaats in heel veel gevallen een weinig duurzaam houten grafmonumentje. De meeste ervan vergingen in de loop van de tijd onder invloed van weer en wind. Dat verklaart de grote lege plekken op de begraafplaats. De overledenen liggen er nog wel, alleen markeert inmiddels niets meer hun rustplaats. Sporadisch overleefden houten grafmonumenten de tand des tijds. Dat is bijvoorbeeld het geval van het graf van W. H. Kremers. Hij overleed toen hij nog maar **vijfentwintig maanden** oud was.

6. Familietragedie

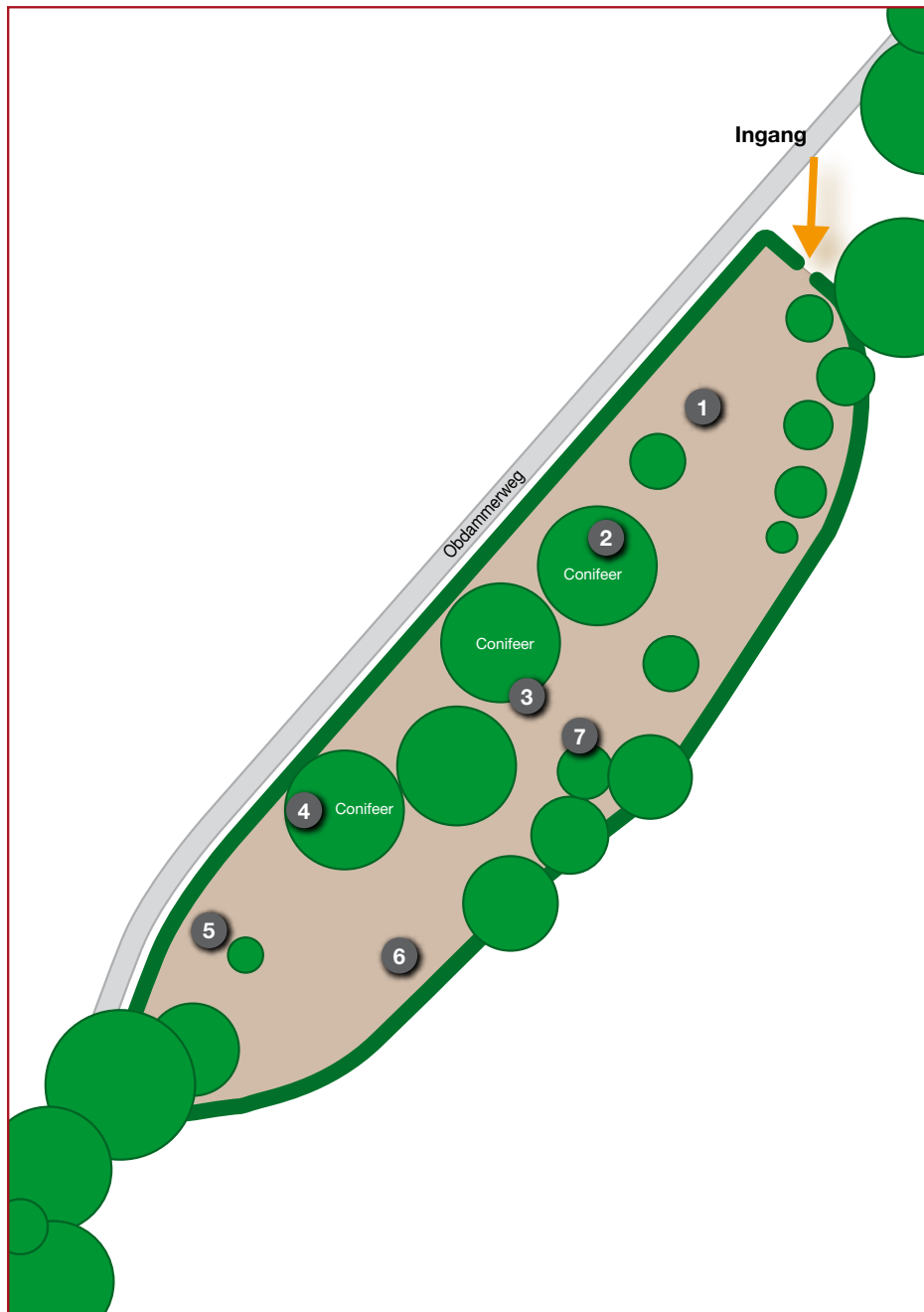
Grafmonumenten en grafschriften op oude begraafplaatsen lichten in veel gevallen een tipje op van de sociaal-economische verhoudingen in een dorp of stad. De gewone man kreeg een sober graf, de notabelen onderstreepten hun status door een voorname graf en beroemdheden kregen soms een praalgraf. Dat laatste gebeurde bijvoorbeeld met textielpionier Thomas Ainsworth op de Oude Algemene Begraafplaats in Goor. Soms getuigen de opschriften van ware familietragedies of bijzondere gebeurtenissen. Dat is bijvoorbeeld het geval op de grafsteen die het graf van H. Temmink in de zuidelijke punt van de begraafplaats. Hij verloor vlak na elkaar zijn vrouw en vier kinderen. Zijn een na jongste kind, Tonia, overleed toen ze nog maar dertien was, in **achttiennegenentachtig**.

7. Predikant van de Johanneskerk in Diepenheim

De Oude Algemene Begraafplaats van Diepenheim ligt op steenworp afstand van de Johanneskerk. Deze kerk is de opvolger van een eerder gebouwde kapel van Huis Diepenheim. Tijdens de Reformatie gingen de meeste Diepenheimers over naar de nieuwe leer, het protestantisme. Eén van de predikanten van de aan Johannes de Evangelist gewijde kerk ligt begraven in het midden van de begraafplaats. Hij heette Karel Alexander Nijenhuis en was afkomstig uit het nabijgelegen **Gorsseel** in **Gelderland**. Hij ligt in een groot familiegraf.

Speurkaart Oude begraafplaats Diepenheim

De inhoud van dit boekje is tot stand gekomen in samenwerking met Albert Paalman van de gemeente Hof van Twente. Bij het boekje hoort een educatieve speurtocht over de begraafplaats.

Staat u te popelen om zich op de een of andere wijze actief in te zetten voor het behoud en het beheer van één van de vele historische rustplaatsen? Neem dan contact op met bijvoorbeeld Vereniging De Terebinth. Zij zet zich in voor de funeraire cultuur in Nederland. Op de site www.ribo.nl kunt u ook terecht voor meer informatie.

www.rustplaatsen.nl

Deze uitgave maakt onderdeel uit van het project 'Historische begraafplaatsen in cultuurhistorisch perspectief'. Daarbij worden op historisch waardevolle begraafplaatsen in Overijssel herstel- werkzaamheden aan graven ed. uitgevoerd en worden de culturele en educatieve aspecten nader belicht. Het project is tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van de Provincie Overijssel en Leader, 'Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland'.